

Peter Breiner a jeho hudobno-synkretická tvorba¹³³

František Turák

Klasifikácia diela

Peter Breiner (nar. 1957), rodák z Humenného na Slovensku, je skladateľ a klavirista, reprezentant vážnej hudby a jazzu, absolvent kompozície na VŠMU v triede A. Moyzesa. Má mimoriadne široký skladateľský záber, preto ako predstaviteľ artificiovej hudby je niekedy chápaný kontraverzne. Komponuje takmer vo všetkých štýloch a podľa nášho názoru patrí k najnadanejším skladateľom svojej generácie. Veľkou časťou svojej tvorby razi cestu „synkretickému umeniu“ a hlási sa k programu novoklasikov. Pre našu analýzu sme vybrali len niektoré jeho staršie diela napísané ešte v čase pôsobenia v Bratislave do roku 1995. Dajú sa rozdeliť do troch celkov:

1. symfonické, resp. symfonicko-vokálne diela (*Aby som ti posvietil na cestu, Ďalší koncert pre klavír a dva orchestre, Koncert pre dva orchestre, Symfónia, Taká jedna burleska*)
2. komorné skladby (*Beatles Concerto grosso, Concertino pre violu, sláčiky a klavír, Fraktúry, Hovoriace hodiny, Sonáta pre husle, violončelo a klavír, Sonatina pre klavír, Variácie pre klavír na tému W. A. Mozarta*)
3. skladby tanečného charakteru, resp. s prvkami populárnej hudby (*Rozmyslel som si to, Tak povediac – zahrať zhusta, Tu to všetko začalo*, latinsko-americké skladby, napr. skladby v štýle bossa nova *Zväčšenina, Zvýšená teplota, Ružový panter* a iné)

Zoznam skladieb teda nie je ani zďaleka kompletný, najmä nepozostáva z novších skladieb, ktorých je skutočne nemálo. Ani nami ponúknutá klasifikácia však neznamená striktné kategorizovanie Breinerovej polyštýlovej tvorby. Niektoré skladby viac inklinujú k jazzu a populárnej hudbe, iné k latinskej tanečnosti, ďalšie k vážnej hudbe a domácejmu folklóru. Spomínané prvky sa často stretávajú v jednej kompozícii (*Aby som ti posvietil na cestu, Hovoriace hodiny, Taká jedna burleska*). Nie je preto dôvod snažiť sa za každú

¹³³ Studie je súčasťou kandidátskej práce Františka Turáka s názvom *Hudební synkréza*, kterou napsal v letech 1995–1996 v době působení na Ústavu hudební vědy Slovenské akademie věd v Bratislavě.

cenu presne vymedziť a určiť Breinerov kompozičný štýl. Je prosto polyštýlovým skladateľom, syntetikom („synkretikom“), ktorého diapazón žánrového rozptylu je vskutku impozantný a kvantitou zrovnateľný aj s niektorými staršími klasikmi hudobného umenia.

Peter Breiner je autorom a aktérom množstva medzinárodných projektov. Ako dirigent a fenomenálny klavírny virtuóz a improvizátor interpretuje nielen svoje vlastné diela, ale aj skladby iných autorov ako sú Haydn, Mozart, Schubert, Brahms, Čajkovskij či Gershwin. Venuje sa všetkým hudobným žánrom a to nielen tradičným hudobným druhom, ale aj scénickej, muzikálovej či filmovej tvorbe. Za všetky projekty P. Breinera spomeňme aspoň dva. Prvý projekt sa týka oživenia populárneho latinskoamerického tanca *tango* v triu s dvoma kolegami: s akordeonistom Borisom Lenkom a huslistom Stanom Palúchom s výstižným názvom *Triango* (spojenie slov „tango“ a „trio“), s ktorým absolvoval stovky koncertov po celom svete.¹³⁴

Druhý projekt v roku 2014 sa týka zaranžovania, naštudovania a uvedenia *Slovenských tancov* (*Slovak Dances*) pre *Kráľovský symfonický orchester* v Londýne, pre sólistov zo skupiny *Triango* a pre tanečníkov zo šestnástich krajín. Tento finančne nákladný projekt sa realizoval v podobe CD, videoklipu a bol i niekoľkokrát koncertne predvedený (Štátne divadlo v Košiciach, Hudobný festival *Pohoda*).¹³⁵

Orchestraľna tvorba

Symfonická kompozícia *Taká jedna burleska* vychádza zo základov tradičného európskeho symfonizmu, avšak obsahuje aj segmenty populárnej hudby. Po tektonickej a štýlovej stránke nepôsobí dokonalou jednotou, pretože farebné disharmonické plochy s rozleptaným tonálnym centrom vo fragmentovanej rytmizácii a atomizácii motívov sú prekvapujúco vystriedané lapidárnymi ľudovými motívmi so zaužívanou obligátnou harmóniou prebranou z populárnej hudby. V jednom prípade ide o barokizujúce „Concerto grosso“ hraničiace s atonálnym slohom. Celá skladba je akousi „exkurziou v galérii staršej i modernej tonálnej hudby“, čím sa vytvára analogické porovnanie s neoklasickým slohom.

Vokálno-symfonická freska pre sólový bas a veľký symfonický orchester s názvom *Aby som ti posvietil na cestu* na básne Rabindranátha Thákura podobne ako predchádzajúce skladby stiera hraničnú čiaru medzi vážnou a populárnou hudbou. Téma *Allegro man troppo* má synkopický ráz, pomalšia časť má spojitosť s populárnou hudbou, iba inštrumentácia a operný vokálny prejav prezrádza spriaznenosť s vážnou hudbou a symfonizmom. „Blue tones“ a štandardné kadencie modernej populárnej hudby (napr. B / ami D⁷ / gmi / fmi⁷ B⁷ / Es) pripravujú postupne štýlovú permutáciu symfonicko-operného diela na swingujúcu skladbu s jazzovým klavírnym sólom samotného autora. V ďalšom priebehu sa reprízuje hlavná myšlienka. Nová kantilénová téma v tempe *Adagio* je sprevádzaná ho-

¹³⁴ Zvuková ukážka: Skupina *Triango: Payadora*, viz <https://www.youtube.com/watch?v=GmBsbw1qS5U>

¹³⁵ Zvuková ukážka: Úryvok z diela Slovenské tance – pieseň *Hej, zalužické poľo*. Viz https://www.youtube.com/watch?v=1vgQVmOB4_E

mofonicky, absentujú zložitejšie akordy, dominuje triviálna funkčná substitúcia. *Largo* je epického charakteru. Inštrumentálna melódia v *Andante* miestami obsahuje uzuálne prvky iberskej hudby s príchutou populárnej hudby, fugato vychádza z dvojtaktového motívu ľudového tanca. V polyštýlovom slohu „pop & symphony“ je napísaná i ďalšia časť *Allegro*.

Symfonickú tvorbu P. Breiner obohacuje o dva koncerty. Inšpiráciou k ich napísaniu boli experimenty neoklasikov a protagonistov jazzovej, resp. jazz-rockovej avantgardy. *Koncert pre dva orchestre* (1989) amalgamuje do podoby jednoty celku najrôznejšie hudobné štýly: klasicizmus, americký symfonizmus, blues, jazz, rock a domáci folklór. „Call and response“ a koncertantný barokový princíp tvoria základ „súťaženia“ dvoch diametrálne odlišných inštrumentálnych skupín: symfonického a jazzového telesa. Témy vychádzajú z blues (*Andante cantabile*, *Marcia funebre*), zo swingu alebo sú romantické s impresionistickou harmóniou:

NP 146

Harmónia je niekedy viac klasická, inokedy jazzová so swingovým rytmom. Aranžmán je na veľmi dobrej úrovni. Koncertantný kontrastný prvok je umocnený striedaním subtilných a razantnejších častí bluesového, rhythm and bluesového, rockového a jazzrockového charakteru s využitím prvkov „Big Band Rock“ (*Rondo*), swingu a fusion (*Poco piu mosso*). Polyštýlovosť dotvárajú klasicko-symfonické prvky, v časti *Poco piu mosso* dokonca s „neobarokovým“ fugatom a medzihrami.

Neoklasickou polyštýlovosťou sa vyznačuje *Ďalší koncert pre klavír a orchester*. Ním sa približuje autor k symfonizmu G. Gershwinu a k ďalším americkým predstaviteľom. Skladba obsahuje klasicko-symfonické, bluesové prvky v melódii a harmónii, ľudovú modalitu a tanečnosť (latinskú i domácu), melodickú kantilénnosť populárnej hudby, klasický princíp rozvíjania formy, princíp kontrastu medzi swingujúcimi a romantickými pasážami, technickú bravúru v samotných témach a improvizáciách. Napríklad hneď úvodná téma v prvej časti je swingová a zakladá sa na bluesovej pentatonike. Zaujímavým harmonickým miestom je polyakordická časť, kde orchester hrá ostinátny (fundamentálny) sprievod v *D-mol* a klavír ho suplementálne dopĺňa vo frýgieckej modalite vzhľadom na hlavnú tóninu:

Komorná tvorba

Najzvláštnejšou tvorbou P. Breinera je druhý okruh komorných skladieb, do ktorých zdarene vkladá všetku svoju invenciu a dôvtip. V cykle pre komorný orchester *Beatles Concerto grosso* uvádza skladateľ vlastné úpravy najznámejších piesní slávnej skupiny v klasickom duchu. V oficiálnych internetových zdrojoch sa uvádza, že okolo roku 1995 toto dielo pod názvom *Beatles Go Baroque* dobylo popredné priečky hitparád modernej vážnej hudby v Japonsku, Austrálii i v Európe. Jednoduchá beatová hudba je tu štylizovaná do klasickej polohy. Témy sú prispôbolené určitému tanečnému typu. V melodike sa vyskytnú „blue notes“, pochopiteľne v dur-molovom systéme (*Honey Pie*, *A Hard Day's Night*), a ornamentika (*Girl, She's Leaving Home*). Bohatá výplň priechodných a prieťažných tónov v ostatných hlasoch vedie ku kontrapunktickým zložitostiam, ku väčšej figuratívnosti, čo má vplyv na farbitosť harmónie (*And I Love Her*, *Help*, *Yellow submarine*). Nechýbajú ani disonantnejšie homofónne úseky (*Lady Madonna*, *Honey Pie*). V skladbách celkovo prevažuje monodický štýl, aj keď je obohatený s kontrapunktom vyúsťujúcim až do fugo-vého typu s pátosom (*Michelle*).¹³⁶

Rovnako zaujme synkréza klasického metrorytmu s rytmickými modelmi populárnej hudby a jazzu (*Hey Jude*, *She loves you*). Prevažne ide o tanečné štylizácie ako sú španielsko-arabská sarabanda v 6/4 takte (*Penny Lane*), hravá a veselá badineria (*Carry That Weight*, *Yellow Submarine*), valčík (*Paperback Writer*) či dokonca rytmické delenie jazzových fráz 2:3 vo swingových miestach (*Help*, *Michelle*). Skladateľ možno niekedy príliš

¹³⁶ Zvuková ukážka: P. Breiner – The Beatles: *Michelle*, viz <https://www.youtube.com/watch?v=M1TB FgOnQyM>

experimentuje, keď použije prehnané „tenuto“ v sprievode (*The Long and Winding Road*, refrén *Here Comes The Sun*), preexponovanú ornamentiku (*Girl*) alebo neadekvátne tempo skladby (*A Hard Day's Night*, *We Can Work It Out*). Je to však vždy vec individuálneho vkusu a názoru. Podľa našej mienky toto originálne dielo z hľadiska štýlu a aranžérskeho nápadu nemá pendanta v slovenskej hudbe.

Úvodná časť skladby *Variácie pre klavír na tému W. A. Mozarta* je rapsodického charakteru s typickou ornamentikou s trilkami a prírazmi v kvintolách a septolách. Mozartova téma je upravená v podobe „oneskorenej“ hry s echom. Vyznieva efektne v drobnejších rytmických hodnotách s prvkami kvartovej harmónie. Vo variáciách skladateľ prejavuje zmysel pre improvizáciu (veď sám je vynikajúcim improvizátorom). V prvej variácii sa dá dešifrovať v „chromatickom víre“ osmín skrytá melódia témy. Druhá variácia je postavená na rytmickej diminúcii so šesťnástinami a miestami pripomína rag-time. Tretia variácia je rytmickou fragmentáciou časti témy, štvrtá subtilnou prípravou na kontrastnú piatu. Šiesta variácia je tiež v štýle ostinatného rag-timu, dokonca svojou atmosférou evokuje tanečné disco. Bohatou chromtizáciou a technickou bravúrou sa ukončuje táto zaujímavá klavírna skladba.

Prepojenie slovenskej a afro-americkej ľudovej a umelej hudby charakterizuje komornú skladbu *Concertino pre violu, sláčiky a klavír*. Folklórne motívy, modalita, ornamentika, rapsodičnosť ale i rozšírená harmonická funkčnosť, polymelodika, monódia salónnej hudby, swing (*walking bas*), blue tones a latinské rytmy (*bossa nova*) sú príznačné pre tento polykompozičný neoklasický štýl.

Meditatívnosť, „exotické“ ostinato a minimalizmus v opakovaní tónov, motívov a rytmických modelov, pentatonika, heterofónia v akcentácii poltónových súvislostí sú typické pre skladbu *Fraktúry*. Aj ďalšia kompozícia *Hovoriace hodiny* je vystavaná na minimalistickom základe, na niekoľkých motívoch. Celkovú fádnosť skladby ale znásobuje prítomnosť tanečných figúr populárnej hudby, mihnú sa aj jazzové akordy. Svojou kvalitou však prekvapí stredný diel s kantilénovou melódiou na modálnom základe s rozšírenou funkčnosťou.

Sonatína pre klavír (1984) je postavená na uzuálnej forme ABA. Prvý diel je meditatívny s akordickou koloristikou docielenou akcentovanými údermi na klavír. Druhá časť je komponovaná v rytme samby, v eólskej modalite a pentatonike, občas so smelou chromatikou v akordoch. Druhá rovnomenná skladba *Sonatína pre klavír* z roku 1990 s príklonom k ľudovosti obsahuje eólsko-mixolydickú modalitu, rytmickú štylizovanosť. Tonálne centrum je zvýraznené kvitakordálnou kostrou príznačnou pre slovenský folklór. Trojčastová skladba *Sonata ostinata pre husle, violončelo a klavír* (1986) by sa mohla pokojne volať „jazzová sonáta“. Uvádza sa tu téma *Allegro* s pop-jazzovým až jazz-rockovým čítaním a ostinatným synkopickým rytmom a bluesovou modálnou harmóniou s dynamickými akordmi, adíciami (pridanými intervalmi k akordickému základu). Romantická spevná téma *Adagio cantabile* sa rozvinie do archaizujúcej polohy v štýle rag-time s príznačnými synkopami v melódii a v klavírnom sprievode. „Haydnovský humor“ vychádza z melodic-ko-agogického kontrastu pohybujúcim sa medzi mainstreamovským pop-jazzom a rubátom a taktiež z tempového kontrastu v striedaní rýchlych a pomalých pasáží.

Naša stručná sonda do diela Petra Breinera do roku 1996, resp. do čias jeho emigrácie do Kanady má skôr osvetový charakter. Každé zo spomínaných diel by si zaslúžili omnoho väčšiu pozornosť, podrobnejšiu analýzu. Hlavným našim cieľom je však upozorniť na profesionálnu a kvalitnú kompozičnú tvorbu súčasnej hudby, orientovať mladého poslucháča – študenta, muzikológa, kritika i laika na významné diela hudobnej kultúry stredoeurópskeho regiónu. V dobe úpadku hudobnej kultúry je tvorba Petra Breinera priam skvostom, z hľadiska polyštýlovosti a žánrovej pestrosti vskutku famózna. Peter Breiner je v tomto zmysle unikátnym skladateľom, čím sa zaraďuje k najoriginálnejším zjavom slovenskej hudby 20. storočia.

Peter Breiner a jeho hudobno-synkretická tvorba

Abstrakt

Svojou polyštýlovou tvorbou je Peter Breiner unikátnym skladateľom, čím sa zaraďuje k najoriginálnejším zjavom slovenskej hudby 20. storočia. Neoklasický kompozičný štýl čerpá z viacerých koreňov: najmä z klasickej európskej hudby, z amerického jazzu a modernej populárnej hudby a zo slovenského folklóru. Jeho kľúčová tvorba do roku 1995 obsahuje symfonické, resp. symfonicko-vokálne diela, ďalej komorné skladby a skladby tanečného až jazzového charakteru.

Peter Breiner and His Syncretic Musical Output

Abstract

Peter Breiner is a unique composer. His compositional work is polystylistical, therefore ranks among the most original Slovak music stars of the 20th century. Neoclassical compositional style draws from multiple roots: of classical European music, from American jazz and modern popular music and the Slovak folklore. Its key creation till 1995 includes symphonic, respectively. vocal-symphonic works, chamber music and also dance tracks to rock character.

Kľúčové slová

Polyštýlovosť; klasická hudba; jazz; populárna hudba; slovenský folklór; symfonické dielo; komorné dielo.

Key Words

Polystylistics; Classical Music; jazz; popular music; Slovak folklore; symphonic output; chamber works.